

Rusland en de VS

Zin en onzin van nucleaire strategie

prof. dr. V.S. Belous - generaal-majoor b.d.*

Inleiding

Na de beëindiging van de Koude Oorlog werden politicologen en militaire specialisten geconfronteerd met een reeks actuele problemen op het gebied van internationale veiligheid en stabiliteit binnen de nieuwe geopolitieke situatie. Eén van de belangrijkste vragen was wat er in de plaats zou komen van de op confrontatie gerichte betrekkingen tussen Rusland en de vs. Welke conceptuele basis zou in de 21ste eeuw aan de betrekkingen ten grondslag liggen?

Terugkijkend moet men niet vergeten dat de mensheid met de komst van kernwapens voor het eerst in de geschiedenis van de wereldbeschaving werkelijk bedreigd werd in haar voortbestaan. Om een idee te krijgen van de omvang van die dreiging moet men bedenken dat in de 'atoom eeuw' wereldwijd ongeveer 130 duizend kernkoppen voor uiteenlopende doeleinden geproduceerd zijn.

* De auteur is sinds 2001 een vooraanstaand wetenschappelijk medewerker van het Instituut voor Wereldeconomie en Internationale betrekkingen van de Russische Academie van Wetenschappen. Hij is auteur van meer dan 200 wetenschappelijke publicaties, waaronder acht monografiën, over militair-technische en militair-politieke vraagstukken.

Met dank aan mw. drs. S. van Halsema van het bureau defensie-attaché te Moskou, en drs. M. Kraam van de MIVD voor de vertaling.

Politieke en militaire functies

Een bijzonder grote invloed op de toestand van de strategische stabiliteit vormde de tegenstellingen tussen de USSR (Rusland) en de vs, die beide beschikten, en nog steeds beschikken, over enorme kernwapenarsenalen. Tijdens de ontwikkeling van hun kernwapenbeleid kwamen geleidelijk de twee belangrijkste functies van kernwapens naar voren: een politieke en een militaire.

De politieke functie kwam tot uiting in het afhouden van een potentiële tegenstander van een aanval onder dreiging van het toebrengen van onacceptabele verliezen aan zijn kant, in het geval van de ontkenning van een militair conflict.

De militaire functie voorzag in de mogelijkheid gevechtsacties te voeren met toepassing van kernwapens teneinde de overwinning te behalen in een oorlog.

In de eerste periode van de nucleaire tegenstelling, toen de kernarsenalen nog relatief klein waren, had zowel bij de USSR als bij de vs de militaire functie de overhand: beide landen bereidden zich op praktische wijze voor op het uitvoeren van gevechtsacties met gebruik van kernwapens. Dit kwam tot uitdrukking in de strategische planning, de voorbereiding van het oorlogstoneel, de bijbehorende militaire training van de troepen, en het scheppen van infrastructuur.

'Horizontale' en 'verticale' verspreiding

Naarmate het aantal landen toenam dat kernwapens bezat (de 'horizontale' verspreiding) en vooral naarmate de perfectionering en de algehele uitbreiding van de kernarsenalen (de 'verticale' verspreiding) vorderde, werd steeds duidelijker dat het uitgangspunt van militair gebruik geen vooruitzichten bood, aangezien een kernoorlog geen winnaar kent.

Een dergelijke ontwikkeling van de visie op de rol en betekenis van kernwapens leidde ertoe dat hun politieke functie geleidelijkaan op de voorgrond trad, die kort daarop werd gerealiseerd in het concept van wederzijdse nucleaire afschrikking van de USSR en de vs. Dit concept heeft de laatste decennia de aard van de betrekkingen tussen beide landen op strategisch gebied bepaald, en bepaalt die ook nu nog. Ondanks de diepgewortelde ideologische tegenstellingen tussen de twee landen, een situatie die vooral na de Tweede Wereldoorlog verhevigde, was de aanwezigheid van wapens met een enorme vernietigende kracht de beslissende factor voor het voorkómen van een oorlog.

Het inzicht dat het noodzakelijk was zich te richten op meer geciviliseerde betrekkingen leidde ertoe dat de leiders van Rusland en de vs in het afgelopen decennium meer dan eens verklaringen aflegden over de overgang van de confrontatie naar partnerschap.

Maar de last van de uiteenlopende problemen en tegenstellingen die zich hadden opgehoopt bleek zo groot, dat we zelfs vandaag de dag nog ver van een werkelijk partnerschap verwijderd zijn. Daarmee wordt weer een oude waarheid bevestigd: 'je kunt 's avonds niet als vijanden gaan slapen, en 's ochtends als bondgenoten wakker worden'. Daarbij komt nog dat het ondanks alle oproepen en bezwingingen van politici, in de praktijk almaar duidelijker is geworden dat het onmogelijk is het concept van wederzijdse afschrikking per decreet af te schaffen. Van een dergelijk concept af te stappen is beslist geen eenvoudige klus. Integendeel, het is een moeilijk, langdurig en complex proces waarin de posities van beide landen op politiek, economisch en militair gebied nader tot elkaar moeten worden gebracht. Het resultaat van deze toenadering moet de geleidelijke 'dood' van het concept zijn en de overgang naar een nieuwe vorm van strategische betrekkingen.

Toenaderingspogingen

Tijdens de ontmoeting van de leiders van Rusland en de vs in Moskou, in mei 2002, is een nieuwe poging

ondernomen de standpunten over de overgang naar een nieuwe formule voor strategische betrekkingen van beide landen dichterbij elkaar te brengen.

In de ondertekende Gezamenlijke Declaratie over nieuwe strategische betrekkingen staat geschreven:

Wij betreden een nieuw niveau van strategische betrekkingen. Het tijdperk waarin Rusland en de vs elkaar als vijand of strategische bedreiging beschouwden, is beëindigd. Wij zijn partners en wij zullen samenwerken ter bevordering van de stabiliteit, veiligheid, economische integratie, de gezamenlijke bestrijding van globale uitdagingen en samenwerking bij het oplossen van regionale conflicten.

Deze veelbelovende verklaring moet nog worden ingevuld met concrete stappen, teneinde de erfenis van de Koude Oorlog kwijt te raken en over te schakelen op werkelijk (niet in woorden, maar in daden) partnerschap.

Laten we, zonder verder in te gaan op de politieke en economische betrekkingen, die overigens uiteindelijk

bepalend zijn, stilstaan bij het louter militaire aspect van het probleem. Daarbij concentreren we ons op de volgende doelstellingen binnen de hervormingen van de strategische betrekkingen:

- de herziening van het nucleaire beleid van beide landen, en de weigering als eerste kernwapens te gebruiken;
- de verdere inkrimping van de kernarsenalen, en tevens de inperking van raketafweersystemen;
- de geleidelijke verlaging van de staat van paraatheid van strategische wapens.

Nieuw vs-beleid

Hoe wordt in Rusland aangekeken tegen het optreden van de vs met betrekking tot de herziening van het nucleaire beleid? Om die vraag te beantwoorden is het nuttig naar de toespraak te kijken die minister van defensie van de vs Donald Rumsfeld voor het congres hield in januari 2002.

Het belangrijkste punt in de toespraak betreft een plan voor hervorming van het nucleair potentieel, dat een nieuwe, strategische triade beoogt: aanvalssystemen (nucleair en conventioneel); verdedigingssystemen; een vernieuwde defensie-infrastructuur die nieuwe mogelijkheden biedt en die geschikt is voor de bestrijding van toekomstige dreigingen.

Daarbij wordt er in de toespraak expliciet op gewezen dat als men streeft naar een nationale defensie in de 21ste eeuw, de aanvallende component van deze triade in potentie zal moeten uitstijgen boven de triade die tijdens de Koude Oorlog bestond. Dit zal bereikt kunnen worden door het behoud en de perfectionering van een aanzienlijk gedeelte van de 'Intercontinental Ballistic Missiles' (ICBM's), de SLBM's, en de zware bommenwerpers. En eveneens door de toevoeging van *high precision* wapensystemen met

SS-1c 'Scud B' SRBM (Bron: MIVD)

SS-1C 'Scud B' SRBM (Bron: MVD)

conventionele ladingen, in de ontwikkeling waarvan de vs nu al grote successen geboekt hebben.

Tegelijkertijd krijgen kernwapens een zeer belangrijke rol toebedeeld bij het garanderen van veiligheid voor de vs en hun bondgenoten, aangezien ze het niet alleen nu maar ook in de toekomst mogelijk maken politieke en militaire vraagstukken op te lossen.

Niet alleen tegen 'schurkenstaten'...

Een zeer opmerkelijk punt in het nieuwe nucleaire beleid van de vs is de constatering dat kernwapens niet slechts tegen 'schurkenstaten' kunnen worden ingezet, waarover veel gesproken is, maar ook tegen Rusland.

Vanzelfsprekend kon de hogere politieke en militaire leiding van Rusland dergelijke verklaringen niet negeren en moest ze wel bepaalde conclusies trekken.

Daarbij moet worden opgemerkt dat de reactie vanuit Moskou tamelijk kalm en weloverwogen was. Dat kan gedeeltelijk worden verklaard doordat in de periode van wederzijdse afschrikking de Russische kernraket-

ten eveneens voornamelijk op de vs gericht waren. Daarbij hielden beide landen, althans in theorie, de mogelijkheid open om onder bepaalde omstandigheden als eerste kernwapens te zullen gebruiken. Dit alles betekent dat het onontkoombaar is dat de zoektocht naar een nieuwe formule voor strategische betrekkingen wordt voortgezet.

Onderhandelingen over wapenreductie

De 'levensvatbaarheid' van het concept van nucleaire afschrikking kan worden gemeten aan de hand van de standpunten van beide partijen in de onderhandelingen over de reductie van strategische wapens en de inhoud van het akkoord over de reductie van strategische potentiëlen, dat op 24 mei 2002 ondertekend is door de presidenten van Rusland en de vs.

Ondanks bepaalde tekortkomingen van het akkoord luidt het een nieuwe fase in in de ontwikkeling van de geopolitieke situatie in de wereld. Het zal grote invloed hebben op de internationale stabiliteit en veiligheid, aangezien het bevestigt dat de controle over kernwapens op wereldniveau in beslissende mate afhangt van de posities van de twee nucleaire supermachten, en van de mate waarin zij vastberaden zijn hun verplichtingen tegenover de wereldgemeenschap na te komen.

Knelpunten

De tien jaar durende time-out in het onderhandelingsproces over de reductie van strategische wapens heeft duidelijk zichtbaar gemaakt hoe inge-

SS-25 'Topol' ICBM (Bron: MVD)

wikkeld de politieke, economische en militaire betrekkingen tussen Rusland en de vs waren aan het begin van de 21ste eeuw.

Dit kwam duidelijk naar voren in de zeven jaar durende vertraging door Rusland van de ratificering van het START-2 verdrag door de verslechtering van de betrekkingen met de vs, maar ook door de ernstige tekortkomingen in het verdrag. En door de weigering van de vs het verdrag en de akkoorden over de inperking van raketafweersystemen en het verdrag over een algeheel verbod op kernproeven, te ratificeren.

Bush versus Poetin

De beslissing van president G.W. Bush het 'Anti Ballistic Missile' (ABM)-verdrag op te zeggen heeft een negatieve uitwerking gehad op de betrekkingen tussen de beide landen. Deze stap druiste niet alleen in tegen de standpunten van Rusland, maar ook tegen die van veel bondgenoten van de vs.

Bovendien stemde de meerderheid van de landen die op de Algemene Vergadering van de VN in 1999 en 2000 tweemaal voor de resolutie over het instandhouden van het ABM-verdrag, aangezien het een van de belangrijkste akkoorden is dat de wapenwedloop aan banden legt en dat de strategische stabiliteit bevordert.

Rusland reageerde tamelijk ingehouden op de beslissing van de vs. Maar president Vladimir Poetin noemde deze een vergissing, die niet bijdraagt aan de verbetering van de betrekkingen tussen beide landen.

Zelfs in de vs keken militaire specialisten nogal negatief tegen de stap van hun president aan, en ongeveer dertig congresleden die ontevreden waren over de beslissing van G.W. Bush, klaagden hem aan wegens het overschrijden van zijn bevoegdheden door de aankondiging terug te treden uit een verdrag dat geratificeerd was door het parlement. Daarbij wees men erop dat alleen het parlement een dergelijke beslissing kan nemen.

SS-1c 'Scud B' SRBM (Bron: MVD)

Toekomstig raketafweersysteem

Een analyse van de situatie die ontstaan is rond het toekomstig raketafweersysteem laat zien dat de technische mogelijkheden ervan voor de komende acht tot tien jaar wellicht een acceptabel rendement bieden als het gaat om de onderschepping van losse, aanvallende raketten. Maar tegen aanvallen van enkele honderden of zelfs tientallen kernkoppen, vergezeld van diverse middelen om door het raketafweersysteem heen te dringen, zal dit raketafweersysteem niet bestand zijn.

Het spreekt voor zich dat Rusland zal zijn gedwongen *research and development* (R&D) te verrichten op het

gebied van de perfectionering van strategische offensieve wapens, om zo de kans te verhogen dat deze wapens door het raketafweersysteem zullen kunnen dringen zodat, net als nu, het 'zwaard' boven het 'schild' zal prevaleren. Natuurlijk is dit een onwenselijke ontwikkeling, maar zolang het concept van wederzijdse nucleaire afschrikking nog effectief is, is ze onontkoombaar.

Na 11 september

De toenadering tussen beide landen is versneld door de tragische gebeurtenissen van 11 september, en de vastberaden steun van Rusland aan de antiterroristische acties van de vs. Rusland heeft een serieuze rol

gespeeld bij het uitschakelen van de gevechtseenheden van de Taliban en de bendes van Osama Bin Laden.

Dit heeft aangetoond dat beide landen aan een gemeenschappelijke dreiging blootstaan van internationale terroristische organisaties, die om gezamenlijke en gecoördineerde acties vraagt. Tegelijkertijd hebben de succesvolle acties van de Amerikaanse strijd-

krachten in Afghanistan een euforie ontketend in de vs, toen de indruk ontstond dat voortaan alle politieke problemen opgelost zouden kunnen worden met behulp van militair geweld.

Die zelfverzekerdheid over de eigen kracht heeft ertoe geleid dat de politieke en militaire leiding van het land haar interesse verloor in het voeren

van besprekingen met Rusland op het gebied van wapenbeheersing.

In feite was de Amerikaanse regering tot eind 2001 tegen de ondertekening van een nieuw verdrag over strategische wapens. De belangrijkste argumenten die hiervoor werden aangevoerd, waren dat de Koude Oorlog voorbij was, dat de landen niet langer vijanden waren maar partners, en dat er daarom geen enkele noodzaak was dergelijke bindende akkoorden over wapens te ondertekenen. Daarvoor waren politieke verklaringen meer dan voldoende.

Rusland echter, was categorisch tegen de ondertekening van tot niets verplichtende intentieverklaringen. Het feit dat Washington toch overging tot de ondertekening van het Verdrag over de reductie van strategische potentiëlen, mag als absoluut succes van de Russische diplomatie beschouwd worden (diplomatie als kunst van het mogelijke).

Het was niet eenvoudig dat te bewerkstelligen, vooral gezien de uiteenlopende 'gewichtsklassen' van beide partijen tijdens de besprekingen en de duidelijk verschillende mate van interesse in de ondertekening van het verdrag.

Criteria voor het akkoord

De Russische zijde heeft tijdens de onderhandelingen bereikt dat een akkoord getekend werd dat aan drie criteria voldeed: juridisch bindend, onherroepelijk, controleerbaar. Toegegeven moet worden dat de zwakte van de economische situatie een aanzienlijke invloed heeft gehad op de Russische onderhandelingspositie; het was voor Rusland van belang zo laag mogelijke plafonds vast te stellen voor strategische wapens.

De positie van Rusland werd bovendien verzwakt doordat in een aantal verklaringen van hogere functionarissen, en ook in de media, gegevens naar buiten kwamen over op handen

ss-21 'Tochka' SRBM (Bron: MIVD)

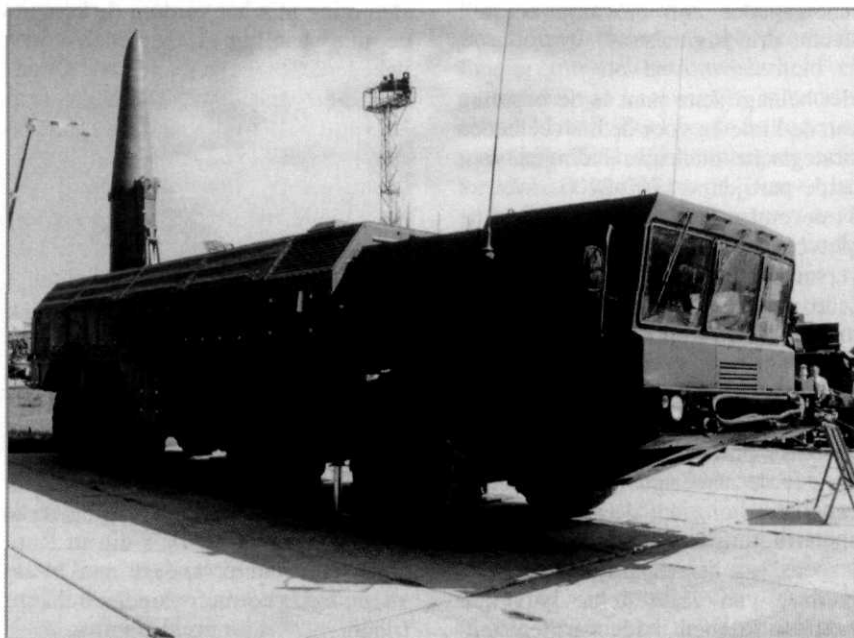
SS-21 'Tochka' SRBM (Bron: MIVD)

zijnde reducties van strategische wapens tot een nog lager niveau dan in het te tekenen verdrag.

In die verklaringen staan gegevens over de toekomstige samenstelling en structuur van de nucleaire triade van Rusland overeenkomstig het Programma voor de opbouw van de Strijdkrachten, dat in 2000 is aangenomen. Daarbij moet erop gewezen worden dat het bewapeningsprogramma gebaseerd is op eisen en beperkingen uit START-2, vooral wat betreft de volledige liquidatie van op land gestationeerde ICBM's.

Daarom besloot men destijds prioriteit te geven aan de marinecomponent van de nucleaire triade, en daarmee in feite de structuur van de Amerikaanse nucleaire triade te kopiëren.

Tijdens de voorbesprekingen over het nieuwe verdrag verklaarden Russische functionarissen meer dan eens dat het noodzakelijk was de inhoud van het verdrag te bezien in combinatie met START en ABM, om niet alleen een reductie van strategische wapens te bereiken maar ook te voorzien in

SS-26 'Iskander-E' SRBM (Bron: MIVD)

beperkingen op het gebied van raketafweersystemen, bijvoorbeeld door uit te sluiten dat deze op elkaar gericht zouden zijn.

Echter, het feit dat de VS terugtrad uit het ABM-verdrag en zijn harde standpunt ten opzichte van het probleem, toonden aan dat er van welke beper-

kingen dan ook voor het toekomstige raketafweersysteem geen sprake zou zijn. De Amerikaanse zijde voerde als argument aan dat het vandaag de dag uiterst moeilijk is, zelfs onmogelijk, uitspraken te doen over het toekomstige vorm van de strategische raketafweer aangezien daarop uiteenlopende militair-technische factoren van invloed zijn.

Bovendien gaat Amerika ervan uit dat mettertijd ook de raketten zelf geperfectioneerd zullen worden, waardoor hogere eisen gesteld zullen moeten worden aan het raketafweersysteem. Door de harde opstelling van de Amerikanen bleek het onmogelijk de reductie van strategische wapens en de beperking van afweersystemen in het verdrag over strategische potentiëlen aan de orde te stellen.

De eerste stappen

Maar toch konden de leiders tijdens de ontmoetingen in mei niet om de kwestie van de raketafweer heen, wat zijn weerslag vond in een Gezamenlijke Declaratie over de nieuwe strategische betrekkingen tussen Rusland en de VS. Een eerste stap in die

richting is de uitwisseling van informatie over raketafweerprogramma's en experimenten op dat gebied. Ook inspecties van raketafweersystemen horen daartoe.

Wellicht zal de bestudering van de mogelijkheden tot samenwerking tussen beide landen bij de ontwikkeling van effectieve niet-strategische raketafweersystemen het meest levensvatbaar blijken. Natuurlijk is de declaratie geen juridisch bindend document. In de nabije toekomst zal moeten blijken of het niet bij goede voornemens blijft, waarmee, zoals bekend, de weg naar de hel geplaveid is.

Bij bestudering van het verdrag over de reductie van strategische potentiëlen valt op dat dit verdrag zich, anders dan bij alle andere verdragen op het gebied van wapenbeheersing, onderscheidt door zijn omvang: het telt slechts drie pagina's.

Het belangrijkste punt is de bepaling van de limieten voor de hoeveelheden strategische nucleaire ladingen voor beide partijen – 1700-2200 stuks tot 31 december 2012. Daar wordt echter niet bij vermeld wat precies wordt verstaan onder het begrip 'strategische nucleaire ladingen', wat in de toekomst zou kunnen leiden tot verschillende interpretaties door de beide partijen.

Een zeer positief moment in het verdrag is de afwezigheid van precieze bepalingen omtrent de samenstelling en structuur van de strategische wapens van beide partijen binnen de grenzen van vastgestelde beperkingen. Nu kunnen beide partijen zelfstandig de parameters van hun nucleaire triade vaststellen. Daarbij gaan ze uit van de bijzonderheden van de eigen geopolitieke situatie, het militair-technische niveau van de verschillende componenten van de triade, de economische mogelijkheden en de militaire strategie.

Rusland blijft nucleaire supermacht
Het behouden van 1500 of zelfs 1700 kernladingen binnen de Russische

nucleaire triade (overeenkomstig de voorstellen van president Poetin) zorgt ervoor dat een willekeurige potentiële agressor afgehouden wordt van een aanval. Deze hoeveelheid kernwapens is groter dan de totale hoeveelheid kernkoppen waarover Groot-Brittannië, Frankrijk en China samen beschikken. Dit maakt het voor Rusland mogelijk de status van nucleaire supermacht te behouden, en daarmee ook zijn positie op het gebied van de wapenbeheersing en de strategische stabiliteit in de wereld.

Uit officiële verklaringen van beide partijen blijkt dat in december 2001 de nucleaire triade van de vs beschikte over 1237 dragers, voorzien van 5950 kernladingen. Rusland beschikte over 1136 dragers voorzien van ongeveer 5500 kernladingen. Dit betekent dat beide zijden in overeenstemming met het verdrag de komende tien jaar hun kernarsenalen met tweederde moeten reduceren. Ongetwijfeld is dat een aanzienlijke stap vooruit op de weg naar ontwapening.

Concessies

Opgemerkt moet worden dat het feit dat de vs afstapten van het verbod op op land geplaatste raketten met meervoudige ladingen, een serieuze concessie van hun zijde is, aangezien dit verbod door hen traditioneel op tafel werd gelegd tijdens onderhandelingen. Tijdens alle voorgaande onderhandelingen probeerden de vs hardnekkig een reductie en daarna een volledige liquidatie te bewerkstelligen van die ICBM's die in Rusland traditioneel, anders dan in de vs, de basis vormen van de nucleaire triade.

Het verbod was toen een van de hoofdredenen van het opschorten van de ratificatie van het START-2 verdrag door het Russische parlement. Het lijkt geen twijfel dat Rusland zonder de ICBM's met meervoudige ladingen binnen de limieten van de toegestane hoeveelheid ladingen per drager niet in staat zal zijn zijn nucleaire triade te behouden. En daarmee zal ongetwijfeld rekening moeten worden gehou-

den wanneer het bewapeningsprogramma van 2000 bijgesteld wordt. Overeenkomstig een decreet van de president is het hervormingsproces bij de rakettroepen reeds in gang gezet. Dit houdt in dat tot 2015 twee van de drie 'Satana' zware raketdivisies in stand worden gehouden, alsmede een van de drie spoorwegraketdivisies. Een zeer belangrijk punt in het nieuwe akkoord is dat het, nu START-2 uitgewerkt is, het uitgebreide START-1 verdrag, dat tot 31 december 2009 van kracht zal blijven, onderschrijft.

In dit verdrag wordt gedetailleerd (op bijna 500 pagina's) ingegaan op de opstelling van strategische wapens, de regels voor berekening van de hoeveelheid ladingen per drager, de procedures voor de liquidatie van alle onderdelen van strategische wapens, en de diverse controlemethodes.

Als beide zijden het ermee eens zijn kunnen deze bepalingen worden overgenomen bij de uitvoering van het nieuwe verdrag. Tegelijkertijd moet men niet vergeten dat START-1 ook een reeks beperkingen kent, waaraan men zich dient te houden. Vroeger klonken dikwijls voorstellen over het uitrusten van de raket 'TOPOL-M' met meervoudige koppen.

Nu het START-1 verdrag van kracht blijft, is een dergelijke opwaardering van raketten die op dit moment met één kop uitgerust zijn, verboden. Dit betekent dat om dergelijke plannen uit te voeren, onderzoek zal moeten worden gedaan en experimenten moeten worden uitgevoerd om een nieuwe raket te ontwikkelen die uitgerust is met meerdere kernkoppen.

Tekortkomingen van het verdrag

De grootste tekortkoming van het nieuwe verdrag is het probleem rond het 'terugkeerpotentieel'. Dat vormt niet voor de eerste keer een breekpunt op weg naar voor beide zijden acceptabele afspraken. Het scheidt

een bepaalde onzekerheid. De asymmetrie van samenstelling en structuur van strategische wapens van beide landen en de daaruit onvermijdelijk volgende asymmetrie in het ontwapeningsproces ligt ten grondslag aan dit probleem.

In Rusland zal de inkrimping van het potentieel strategische wapens voornamelijk betrekking hebben op de liquidatie van dragers, en in de vs op de gedeeltelijke 'ontlading' daarvan, dat wil zeggen op het verwijderen van de dragers van een gedeelte van de kernladingen.

Ontmanteling

Overeenkomstig de plannen van de vs worden de van de dragers verwijderde kernladingen niet geliquideerd,

Gigantisch 'reserve'-arsenaal

De omvang van de reserves van kernladingen, met name van de actieve, wordt bepaald door de samenstelling en structuur van de huidige en toekomstige nucleaire triade. Aangezien de berichten over de toekomstige samenstelling van de nucleaire triade van de vs elkaar op dit moment nogal tegenspreken, variëren de schattingen van diverse analisten over de omvang van het 'terugkeerpotentieel' van 1000 tot 4000 kernkoppen.

In Rusland zal de grootte van een dergelijke reserve zeker minder zijn dan 1000 eenheden. Als men bedenkt dat in de vs dragers zijn uitgerust met maximaal 2200 ladingen, en zich bovendien nog een paar duizend ladingen in de actieve reserve bevin-

Japanse steden te vernietigen en het land tot capitulatie te dwingen.

Het enige geloofwaardige antwoord is dat dit gigantische nucleaire potentieel in feite een machtig middel is om militair-politieke druk uit te oefenen op Rusland en China; de enige landen die weerstand kunnen bieden aan de vs.

Als men nadenkt over het streven van de vs om zoveel mogelijk kernladingen te behouden, met name in de reserve, valt op te merken dat daaraan ook voor hen een negatief aspect kleeft. Het garanderen van de betrouwbaarheid en veiligheid van kernladingen brengt niet alleen aanzienlijke financiële uitgaven met zich mee, ook kan met dit argument een nieuwe reeks kernproeven geïnitieerd worden.

Dat komt doordat kernproeven beschouwd worden als de beste manier om de betrouwbaarheid en veiligheid van kernwapens te controleren. Met dit doel heeft de regering van G.W. Bush bij het congres extra middelen aangevraagd voor het gereedmaken van een terrein voor kernproeven, mochten deze nodig blijken.

Verlaging staat van paraatheid

Zoals opgemerkt is de derde richting bij de overstap van het concept van wederzijdse nucleaire afschrikking naar een nieuwe vorm van strategische betrekkingen de stapsgewijze verlaging van de staat van paraatheid van de nucleaire triade. Het heeft geen zin te spreken over partnerschap tussen Rusland en de vs als hun nucleair potentieel op elkaar gericht is.

Daarbij is het volgens deskundigen zo dat op dit moment ongeveer 3500-4000 kernladingen in beide landen voortdurend in hoge staat van paraatheid zijn, daarbij gaat het om minuten. Het in 1994 ondertekende akkoord over het *niet* op elkaar richten van raketten tussen de vs en Rusland had

SS-25 'Topol' ICBM (Bron: MVD)

maar in reserve gehouden. Die reserve valt onder te verdelen in twee categorieën: een actieve en een passieve reserve.

De actieve reserve wordt opgebouwd om in geval van nood alsnog te kunnen worden aangebracht op de dragers, waar deze eerder vanaf is gehaald. De passieve reserve zal, zoals gebruikelijk, bestaan uit kernladingen met een lange houdbaarheidsstermijn, en naarmate de garantiedata verlopen, worden ze ontmanteld en hergebruikt.

den, kan men zich afvragen voor welke doeleinden een dergelijk gigantisch arsenaal bestemd is.

Het is onwaarschijnlijk dat dit nodig is in de strijd tegen de schurkenstaten, zoals steeds gesteld wordt. De bewering dat de reserve in de toekomst noodzakelijk zal zijn ter neutralisering van nieuwe dreigingen klinkt bijzonder weinig overtuigend.

Het is voldoende zich te herinneren dat er slechts twee atoombommen (volgens de huidige classificatie - tactische) voor nodig waren om twee

eerder een politieke dan een militaire betekenis, aangezien de tijd van het opnieuw richten wordt gemeten in minuten (bijvoorbeeld, bij op land geplaatste ICBM's is dat ongeveer één minuut, en in het geval van SLBM's ongeveer vijf minuten).

Papieren maatregelen

De overduidelijke absurditeit van de situatie trok reeds lang de aandacht van de politieke en militaire leiding, alsmede van deskundigen in beide landen. Er werden voorstellen uitgewerkt voor concrete maatregelen op militair-technisch gebied voor de verlaging van de paraatheid van de strategische wapens. Die maatregelen moeten ervoor zorgen dat beide landen aan dezelfde drie criteria voldoen namelijk: een bepaalde tijd voor het herstellen van de paraatheid; de mogelijkheid elkaar te controleren, en de maximumhoogte van financiële uitgaven voor de verlaging en eventueel herstel van de paraatheid van de strategische wapens.

Tijdens de ontmoeting in Helsinki, in maart 1997, hadden de leiders van Rusland en de VS bijna een oplossing voor het probleem van de vermindering van de paraatheid. Toen spraken de presidenten van beide landen af

voor 31 december 2003 alle strategische dragers van kernwapens te deactiveren, die geliquideerd zullen worden in het kader van START-2, door de loskoppeling van de kernkoppen of op een andere door beide partijen goedgekeurde wijze.

Het spreekt voor zich dat het loskoppelen van de kernkoppen van de dragers de meest radicale en kostbare maatregel is die in de afrondende fase van de verlaging van de paraatheid van de strategische wapens kan worden genomen.

Uitstel

Als gevolg van het feit dat dit verdrag niet in werking trad bleef de gemaakte afspraak slechts op papier bestaan. Later, tijdens zijn verkiezingscampagne

SS-26 'Iskander-E' SRBM (Bron: MVD)

ne belofde G.W. Bush maatregelen te nemen op het gebied van de verlaging van de paraatheid van de strategische wapens van beide landen, en daarmee het ontstaan van een eventueel nucleair conflict uit te sluiten.

Toen hij eenmaal president was, werd hij onder druk van het Comité van chefs van staven gedwongen terug te komen op zijn eerdere belofte, en schoof hij de oplossing van het probleem op de lange baan.

Nucleaire afschrikking: onontkoombaar

In antwoord op de vraag of het concept van nucleaire afschrikking noodzakelijk is, het volgende. Ik onderstreep dat in de komende jaren het behoud van dit concept onontkoombaar is, vanwege de geopolitieke situatie die ontstaan is in de wereld en gezien de binnenlandse toestand in Rusland.

Op dit moment zijn de kernwapens van Rusland de enige garantie voor het behoud van zijn soevereiniteit, zijn territoriale eenheid en de bescherming van zijn nationale belangen.

Tot slot wil ik er nogmaals op wijzen dat de beschouwing van het concept van wederzijdse nucleaire afschrikking op een zeer grote hoeveelheid problemen stuit. Deze hebben te maken met de politieke, economische en militaire betrekkingen tussen Rusland en de VS. Het concept van afschrikking zelf is daarbij secundair, met andere woorden: een afgeleide van deze elementaire factoren, en daarom is het niet mogelijk het concept per decreet af te schaffen.

Dat betekent dat beide landen hun krachten moeten verenigen om de wederzijdse betrekkingen op alle gebieden te verbeteren, opdat op die manier een werkelijk partnerschap kan worden bewerkstelligd.

Op militair gebied is het noodzakelijk de inspanningen te verhogen om overeenstemming te bereiken over het kernwapenbeleid, over het toekennen daaraan van een puur defensief karakter, over de verdere inkrimping van de kernarsenalen, over de gefaseerde verlaging van de paraatheid van de op elkaar gerichte strategische wapens. Een verstandig alternatief hebben Rusland en de VS simpelweg niet.